

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

פר' קרח תש"פ | גליון מס' 192

הדברים נאמרו ביום ר' עש"ק פ"ר' שלח, כ' סיון תש"פ

עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

בדיקת חום אוטומטית בשבת

האם מותר לבקר בשבת בבית-חולים שבפתחו מערכת אוטומטית לבדיקת חום האדם? | האם מותר להיכנס לבנין שהותקנו בו מצלמות אבטחה, וכמצוי גם ברובע היהודי בדרך לכותל המערבי? | וכן לחלוף סמוך לבית ונדלק אור? | האם מותר לפתוח ברז מים בשבת בבנין רב-קומות אשר בו משאבת מים? | וגם: מי היה הרב האשכנזי היחידי שהוכתר לתפקיד 'הראשון לציון'?

ואם כי באיסור דאורייתא כתבו רוב הראשונים לאיסור, וכך הוכרעה ההלכה בשו"ע (סי' שכ ס"ה), מכל מקום באיסור דרבנן דעת התרומת הדשן (סי' סד) שכל 'פסיק רישיה' במלאכה האסורה מדרבנן, בין אם ניחא ליה ובין אם לא, מותר. ואולם המגן אברהם (סי' שיד סק"ה) חלק עליו ואסר ב'פסיק רישיה' אף באיסור דרבנן. אך אף האוסרים לא אסרו אלא כשניחא ליה בכך, אבל כשאין לו שום הנאה, הוא בגדר 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' באיסור דרבנן ומותר.

וכן פסק הראשון לציון הגאון רבי יצחק הכהן רפפורט - [כמדומה שהוא היה הרב האשכנזי היחידי שהוכתר לתפקיד 'הראשון לציון'. הוא הגיע עם אביו מפולין לירושלים, והיה תלמידו של ה'פרי חדש' ומחבר הרבה לחכמי הספרדים. כיהן אב"ד באיזמיר במשך 40 שנה, ובשנת תק"ט - לפני 270 שנה - נתמנה לראשון לציון בירושלים. מרן החיד"א בספרו שם הגדולים (מערכת גדולים י ש"א, מערכת ספרים ב קל, ועוד), וכן הגאון רבי דוד פארוז בשו"ת מכתם דוד (יו"ד סי' מ) משבחים אותו מאד] - בשו"ת בתי כהונה (סי' יח) כתב שכל ששורש האיסור הוא מדרבנן, בפסיק רישיה דלא ניחא ליה נראה שלכל הדעות מותר לכתחילה. וכ"כ בתורת שבת (סי' שיד סק"ג, וסי' שכו ס"ק יד), הגאון רבי יוסף שאול נתנזון בשו"ת שואל ומשיב (מהדוק ח"א סי' רי, תליתאה ח"ג סי' ג), הגאון מלובלין בשו"ת תורת חסד (אהע"ז סי' לח), שו"ת דברי מלכיאל - אב"ד לומז'ה, לפני 150 שנה - (ח"ב יו"ד סי' מב אות לא), שו"ת מהרש"ם (ח"ה ס"ס מח), שו"ת מהר"ם בריסק (ח"א סי' נט), הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור בשו"ת באר יצחק (סי' טו ובמילואים שבסוף הספר) ועוד, ש'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' באיסור דרבנן מותר.

ודעת החזון איש אינה ברורה בזה, שבמקום אחד (סי' נו סק"ה) משמע שפסיק רישיה דלא איכפת ליה דרבנן מותר, אך במק"א (סי' נ סק"ה וסק"ז) משמע שרק באיסור קל, כמו תלישת ענבי הדס מותר, אבל לא בכל איסור דרבנן (ובסי' נח סק"ח התיר רק משום כבוד הבריות, ועי' סי' נב ס"ק טו, סי' סא סק"א).

סגירת תיבה שיש בה זבובים

ואמנם בבית יוסף (סוף סי' רנג וכן בסי' שטז) העתיק דברי בעל התרומה האוסר לסגור בשבת תיבה שיש זבובים בתוכה, כי בודאי הוא צד את הזבובים. והרי צידת זבובים היא איסור דרבנן, לפי שאין במינו ניצוד, וגם לא איכפת לו מכך שהזבובים ניצודים, והוא בגדר 'פסיק רישיה' - שכוונתו רק לסגירת התיבה, ולא איכפת ליה והוא איסור דרבנן.

שאלה: כידוע עקב המצב כיום התקינו בפתח כמה בתי-חולים מערכת אוטומטית הבודקת חום גופו של אדם הנכנס, במד-חום דיגיטלי, ואם מתגלה לו חום, עוצרים בעדו מלהכנס לבית-החולים, ונמצא שהמגיע לבית-החולים לבקר חולה, הרי הוא גורם לכך שהמערכת האוטומטית פועלת בשבת לבדיקת החום, ועל הצג נראה מידת החום שיש לאדם. האם מותר כיום לבקר חולים בבית-חולים בשבת?

אמצעי המדידה השונים

תשובה: כאשר מערכת בדיקת החום פועלת באופן אוטומטי, כפי שמצוי בכמה בתי-חולים, אין כל חשש איסור בכך, ומותר לכתחילה להכנס בשערי בית-חולים כזה בשבת כדי לבקר חולים. וכל שכן מי שאינו חש בטוב, אפילו אין בו סכנה, שמותר לו ללכת לבית-החולים. אך אם השומר הניצב בפתח הינו יהודי ומוודד כל אחד במד-חום דיגיטלי, נמצא שהמגיע לבקר חולה בשבת, גורם לכך שיהודי יחלל שבת בעבורו, ובאופן כזה כדאי להמנע מלהגיע לבית-החולים, אלא אם הדבר נעשה לצורך חולה, אפילו אין בו סכנה, שאז מותר להכנס לבית החולים, וכל שכן אם השומר הבודק מידת החום אינו יהודי.

שאלה דומה לזו נשאלה בעבר, בבנין שהותקנו בו מצלמות אבטחה באופן קבוע, ואף בשבת אין מנתקים אותם, האם יש היתר להכנס לבנין כזה בשבת. וכמו כן ברובע היהודי, בדרך לכותל המערבי, אשר מזה שנים שהתקינו שם מצלמות אבטחה, וההולכים לתפילה בכותל המערבי, מתועדים במצלמות, האם יש חשש איסור בכך. וכן בבנין רב-קומות שהותקנה משאבת מים, והמשאבה פועלת בשעה שהחיישן מגלה שכמות המים במאגר נמוכה, האם יש חשש בפתחת ברז המים בשבת.

תוצאת איסור דרבנן בלי הנאה

אופנים אלו הינם בגדר 'פסיק רישיה', כלומר שעושה פעולה מותרת, כגון שהולך ברגלו, וכתוצאה בלתי נמנעת מכך נעשית בהכרח גם פעולת איסור, ואמנם מבואר בגמרא (שבת כט ע"ב) שהוא אסור בשבת, מכל מקום דוקא באופן שיש לו תועלת והנאה מהמלאכה הנעשית, אך כשלא איכפת לו במלאכה הנעשית מחמת פעולתו המותרת, הוא בגדר 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה', ולדעת הערוך (ערך 'סבר' וערך 'פסק', הובא בתוס' שבת קג ע"א) מותר לכתחילה, וכן דעת מהר"ם מרוטנבורג (תוס' יומא לד ע"ב) והרשב"א (רש"ש כתובות ו ע"א).

ועל כרחק שמרן הבית יוסף שהעתיק דבריו לכאורה מחמיר בזה. אלא שלמעשה רבים מן האחרונים למדו שמרן חזר בו ודעתו להתיר 'פסיק רישיה' דלא איכפת ליה באיסור דרבנן, וכמו שפסק בשו"ע (סי' שיד ס"א), ולכן לא הביא בשולחן ערוך (סי' שטז) דברי בעל התרומה. כך ביאר בעולת שבת (שם סק"ה).. וכן כתב הגאון רבי יצחק הררי בשו"ת זכור ליצחק (סי' פו) שמטעם זה השמיט בשו"ע דין איסור סגירת התיבה. וכתב שהרוצה להחמיר כפי שכתב בבית יוסף בשם בעל התרומה לגבי תיבה שיש בה זבובים, יש לו על מה לסמוך ותבוא עלי ברכה, ונראה דדוקא בזה החמיר, הואיל ונפיק מפומיה דמר, כיון שאפשר בנקל לגרש הזבובים במחי יד, אך במקום שיש צורך בדבר אכן דעת מרן השו"ע להתיר.

'לא איכפת' ו'לא נח' - היינו הך

ו'פסיק רישיה דלא איכפת ליה' ו'דלא ניחא ליה' היינו הך, שכל שאינו נהנה כלל בפעולה הנעשית על ידו, הוי בכלל 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' (רש"ש כתובות ו ע"א, ובביאור הלכה סוף סי' שכ, ובשו"ת יביע אומר ח"ד או"ח סי' לג אות ד), ומה שיש לדון האם די שיהיה בגדר 'פסיק רישיה' - "דלא איכפת ליה", או דוקא "דלא ניחא ליה". ולהלכה נקטינן שבין 'פסיק רישיה דלא איכפת ליה' ובין 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' באיסור דרבנן מותר, שכל שאינו נהנה כלל בפעולה הנעשית על ידו, הוי בכלל 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' והיינו הך, וכדמוכח בדברי התוס' (שבת עה ע"א, קג ע"א), וכן ביאר הרש"ש (כתובות ו ע"א) ובביאור הלכה (ס"ס שכ ס"ח ד"ה דלא ניחא ליה) ובשו"ת יביע אומר (ח"ד או"ח סי' לג אות ד). ובטל אורות (מלאכת הצד דף ס ע"ב) כתב שמצא להמאירי בכת"י (שבת כט ע"ב) שבאיסור דרבנן דלא איכפת ליה שאינו צריך לאותו תיקון, ואינו מתכוין, אף דהוי בגדר 'פסיק רישיה', מותר לכתחילה. [א.ה. ולכן אף אם מעוניינים לדעת מידת החום של הנכנס בשערי בית-החולים, בכדי שלא להדביק ולא להידבק, מכל מקום מבחינת הנכנס תהיה המדידה באיזו דרך שהיא, ומה שלא ניחא ליה הוא באיסור שיש בעת המדידה].

'הולך בתום - ילך בטח'

סניף נוסף יש בנידון שלנו, לפי דברי הרשב"א (שבת קז ע"א) על פי הירושלמי (שבת פ"ג ה"ו) שמותר לנעול לכתחילה את ביתו לשומרו, ואף אם יש צבי בתוכו, כיון שהוא עושה לצורך ביתו לשומרו, אף על פי שעל ידי כך ניצוד הצבי ממילא, מותר, ובלבד שלא יתכוין לשמור את הצבי בלבד. והר"ן (סוף פרק האורג) תמה מאד על זה. אך בישועות יעקב (סי' שטז סק"ה) ביאר שהנועל ביתו לשמירת הבית, שגוף העשייה תמיד היא פעולת היתר, אלא שנזדמן שצבי היה בתוך הבית והוא ניצוד ממילא על ידי נעילת הבית, ואין האיסור בגוף העשייה, זה לא מקרי פסיק רישיה, כיון שיש כאן שני ענינים נפרדים. וכע"ז ביאר בשו"ת שואל ומשיב (תליתאה ח"ב סי' קסט).

וכן בשו"ת רב פעלים (ח"א או"ח סי' כג) ביאר דברי הרשב"א, שאף שמתכוין גם לצידת הצבי, כיון שעיקר הפתח נעשה לשמירת הבית, ואין צידת הצבי ניכרת מגוף המעשה של נעילת הדלת, מותר. ולא שייך דין פס"ר רק כשהאיסור ניכר להדיא במעשיו, וכאן נראה יותר שנועל לשמור הבית.

וכן הגר"ח פלאגי' - אב"ד באיזמיר לפני כ-160 שנה- בשו"ת לב חיים (ח"ב סי' סא) כתב במי שהיה הולך לתומו ועבר בלי שום כוונה תחת

עשית דולקת וכבתה, וכתב שאפילו אם היה ברור לו שהוא זה אשר כיבה אותה, אינו צריך שום כפרה, כיון שאין כאן שום צד של מלאכת מחשבת, ואין בכך איסור.

וכמו כן לגבי נידון המד-חום בכניסה לבתי-חולים, ומצלמות בכניסה לבתים, מצלמות אבטחה ברובע היהודי וכיו"ב, בכל אלו אין בהליכה עצמה שום איסור ואין ניכר בה שום מעשה איסור, ובודאי היא נקראת פעולת היתר. אלא שנזדמן שיש שם מערכת אוטומטית הבודקת באופן דיגיטלי את מידת חום האדם העובר שם, וכן נזדמן מצלמה המתעדת כל עובר ושם. ואלו הם שני ענינים נפרדים - ההליכה והמצלמה, ולפי דעת הרשב"א אין שייך כאן גדר 'פסיק רישיה', וכיון דלא ניחא ליה, לכו"ע יש להתיר.

אור הנדלק לפני הבתים

בשו"ת חשב האפוד (ח"ג סי' פג) דן לגבי מקומות שהשלטונות התקינו שבכל בית ברחובות העיר, כאשר מתקרב אליו משהו בלילה, נדלק אור חזק, בכדי להפריע לגנבים לשלול שלל ולבוז בז, וכשהוא ממשיך בדרכו האור נכבה, וכתב להתיר לעבור בליל שבת בסמוך לבתים ההם, שהוא 'פסיק רישיה', ואינו מעשה בידיים, ולא איכפת ליה, ובלאו הכי יש תאורה מספיקה ברחובות העיר. ואף אם נחשב מעשה בידיים, מהני לצרף דעת הרשב"א להקל בזה.

וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' סט) כתב שאין שום חשש איסור לעבור במקום כזה, כי יסוד מלאכות שבת היא, שמלבד פעולת המלאכה, צריך שתהיה מלאכת מחשבת, אבל כשאדם אינו עושה כלום, אלא הולך לדרכו לפי תומו, אף על פי שבגרימתו נדלק אור, פשיטא שכל זמן שאינו חושב בכוונה ללכת כדי שידליק אין אנו מצרפים הליכתו כדרכו להתוצאה הנ"ל. וכן כתב בשו"ת שרגא המאיר (ח"ז סי' פט, וח"ח סי' קלז), הגרי"ש אלישיב (נשמת אברהם מה"ת עמ"ח, קובץ בית הלל גליון א עמ' מ) והגר"נ קרליץ בחוט שני (ח"ד עמוד קסד).

מצלמות אבטחה

וכן כתב הגר"מ פיינשטיין (תחומין ח"ד עמוד תלג) ובשולחן שלמה (סי' שמ אות יב) ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ס) שהנכנס לבית שמוקדן בו "וידיאו בטחון", שכל מי שרוצה להכנס לבית צורת תמונתו מופיעה על המסך, ונשאר המכשיר דולק בשבת, מותר לעבור דרך שם. וכן בשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סי' רמז, וראה ח"ז סי' קכג, ח"ח סי' תקלב) הביא דברי הגרש"ז אויערבאך להתיר מטעם דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן, ונחשב גם כלאחר יד. והביא עוד צירוף להיתר, מפני שאין הצורה מתקיימת כלל, רק לרגע, ולאחר מכן לא נשאר שום רושם. וכן פסק בשו"ת בית אבי (ח"ג סי' גג) משום דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן, ובשו"ת בצל החכמה (ח"ו סימן סה).

ולפי זה, אף לדעת הגאון החזון איש שיש איסור בונה וסותר בחשמל בשבת, בנידון דידן דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה, ובצירוף דברי הרשב"א, מותר. וכמו כן הוא הדין לענין משאבת מים המותקנת בבנין רב-קומות, שמותר לפתוח את ברזי המים הקרים בשבת, אף אם יודע שבמעשה פתיחת הברז יופעלו המשאבות בגרמתו.

ולכן למסקנא כאמור, מותר להיכנס בשערי בית-חולים בשבת, בכדי לבקר חולים, אף כאשר עובר דרך מערכת אוטומטית לבדיקת מידת חום האדם.

